

EFFEKTEN PÅ INFLATIONEN AV EN ARBETSTIDSFÖRKORTNING

Frågan om en förkortning av arbetstiden har länge varit aktuell i den politiska debatten. Ett vanligt förekommande argument för en sådan reform har varit att en förkortad arbetstid innebär en möjlighet att minska arbetslösheten i ekonomin genom att ”dela på jobben”. Ett annat argument som blivit vanligare i debatten under senare tid är att en arbetstidsförkortning kan vara ett sätt att öka den sociala välfärden på bekostnad av den materiella välfärden. En förkortad arbetstid är i detta fall ett alternativt sätt att ta ut produktivitetsvinster i den svenska ekonomin.

Denna ruta kommer emellertid att fokusera på frågeställningen hur en förändring av arbetstiden påverkar inflationen. Utgångspunkten är att en eventuell inflationseffekt endast uppstår under en begränsad tid. Tanken är att en arbetstidsförkortning på lång sikt endast resulterar i en förändring av prisernas *nivå*. I analysen diskuteras effekterna under förutsättning att penningpolitiken är oförändrad.

För att diskutera hur en arbetstidsreform påverkar sysselsättningen kan man utgå från två ytterlighetsfall. I det första kan man tänka sig att timlönen är konstant, dvs. att arbetstagarnas inkomst faller i proportion till den minskade arbetstiden. Om det finns gott om arbetskraft på marknaden kan då arbetsgivaren i princip anställa ny personal utan att de totala personalkostnaderna stiger. Lönekostnaden för arbetskraftsreformen bärs då av de som var anställda innan reformen genomförs, som delar med sig av både arbetstid och inkomster till tidigare arbetslösa. Detta ytterlighetsfall ger den högsta effekten på sysselsättningen.

I det andra ytterlighetsfallet kan man tänka sig att arbetstagarna behåller sin lön trots att de arbetar färre timmar, dvs. arbetsgivarens kostnader stiger i proportion till den minskade arbetstiden. Lönekostnaden för arbetstidsreformen bärs då av arbetsgivarna. Detta fall ger den minsta effekten på sysselsättningen. Effekten kan till och med bli negativ om arbetsgivarna tvingas minska produktionen då lönekostnaderna stiger.

I verkligheten hamnar man sannolikt någonstans mitt emellan de två ytterlighetsfallen, dvs. sysselsättningen kan öka något, men det gör också kostnaderna för arbetskraften.^{21,22} Om detta förhållande sedan innebär att inflationen påverkas eller ej beror på flera faktorer.

En faktor av betydelse är *konkurrenssituationen* på produktmarknaden. De företag som själva har möjlighet att påverka sina priser kan vältra över ökade lönekostnader på konsumenterna vilket medför högre inflation.

En annan faktor som spelar roll är utvecklingen av *arbetsproduktiviteten* i samband med en arbetstidsförkortning. Om en arbetstidsförkortning t.ex. resulterar i mer koncentrerad arbetskraft, mindre sjukfrånvaro och minskad olycksfallsfrekvens kan det betyda högre arbetsproduktivitet. Med en högre arbetsproduktivitet blir den direkta sysselsättningsökningen av reformen mindre samtidigt som lönekostnaden per producerad enhet blir lägre. Detta verkar i så fall dämpande på inflationen relativt fallet med oförändrad produktivitet. Motsatsen är emellertid också möjlig, att en arbetstidsförkortning medför en större andel "improduktiv" arbetstid såsom t.ex. förberedelse- och avslutningstider. Ökade nyanställningar kan tillfälligt minska arbetsproduktiviteten eftersom de flesta arbeten kräver en upplärningstid.²³

En tredje faktor som förtjänar att uppmärksammas är förekomsten av *fasta arbetskraftskostnader* som t.ex. kostnader för utbildning, administration, nyanställning, avgång och löneförmåner. Fasta kostnader kan göra det dyrare för företagen vid en förkortad arbetstid att nyanställa än att ta ut övertid av befintlig personal.

En fjärde faktor av betydelse är hur *utnyttjandet av kapitalstocken* förändras i samband med en arbetstids-

21. Empiriska studier, se t.ex. Holmlund B. (1989), "Wages and Employment in Unionized Economies: Theory and Evidence" i Holmlund B., Löfgren K.-G. och Engström L., *Trade Unions, Employment and Unemployment Duration*, Oxford University Press, ger stöd för att sysselsättningen verkligen ökar vid en arbetsförkortning.
22. Flera makroekonomiska studier, se t.ex. Forslund A. (1994) "Wage Setting at the Firm Level – Insider versus Outsider Forces", *Oxford Economic Papers*, Vol. 46, s 245-261, visar dock på att kortare arbetstid också driver upp timlönen.
23. Empiriska studier visar på olika resultat. Exempelvis har Åberg Y. (1986), *Produktionens och sysselsättningens bestämningsfaktorer i svensk ekonomi. Med särskild betoning på arbetstidens betydelse*, DELFA, Arbetsmarknadsdepartementet, Stockholm, och Skedinger P. (1994), "En ekonometrisk studie av arbetstidsproduktiviteten" i *6 juni Nationaldagen. Betänkande av Nationaldagsutredningen*, SOU 1994:58, funnit en positiv produktivitetseffekt av en arbetstidsförkortning medan Anxo D. och Bigsten A. (1989), "Working Hours and Productivity in Swedish Manufacturing", *Scandinavian Journal of Economics*, Vol. 91, och Holmlund B. (1989) inte funnit någon sådan effekt.

förkortning. I detta sammanhang är det viktigt att skilja mellan begreppen arbetstid och driftstid. Med arbetstid menas den tid då en enskild arbetstagare är i tjänst medan driftstid avser den tid en anläggning är i drift. Om driftstiden ökar i samband med en arbetstidsförkortning kan kapitalstocken användas effektivare vilket i sin tur betyder att kapitalkostnaden per producerad enhet kan minska. Detta innebär i sin tur att en potentiell inflationseffekt kan dämpas. En arbetstidsförkortning kan lika väl innebära att driftstiden minskar, vilket betyder minskad produktion för företagen och ökade kapitalkostnader per producerad enhet. I den mån ökade produktionskostnader kompenseras med högre priser leder detta till högre inflation.

Det finns ett antal studier som försökt beräkna konsekvenserna av en arbetstidsförkortning genom simuleringar i makroekonomiska modeller.²⁴ Huvudresultatet i majoriteten av dessa studier är att inflationen kortiktigt stiger i samband med en arbetstidsförkortning. På lång sikt innebär dock arbetstidsförkortningen endast ett skift i *prinsnivån*.

Uppenbarligen är frågan om effekterna på inflationen av en arbetstidsförkortning komplicerad. Varje bedömning förutsätter antaganden om bl.a. hur produktiviteten och graden av lönekompensation utvecklas. Det ska dock till optimistiska bedömningar av utvecklingen av båda dessa faktorer för att inte slutsatsen ska bli att inflationen åtminstone på kort sikt stiger i samband med en arbetstidsförkortning.

24. Se t.ex. van Ginnekin W. (1984), "Employment and the reduction of the work week: A comparison of seven European macro-economic models", *International Labour Review*, Vol. 123, No. 1, s. 35-52, och Donders J. och Manders T. (1997), "Does work-sharing work?", *CPB Report 1997/2*, s. 25-28, Konjunkturinstitutet (1998), *Modellsimuleringar av makroekonomiska effekter vid en arbetstidsförkortning, November 1998*, Stockholm, och Konjunkturinstitutet (2000), *Makroekonomiska effekter av en arbetstidsförkortning, Februari 2000*, Stockholm.